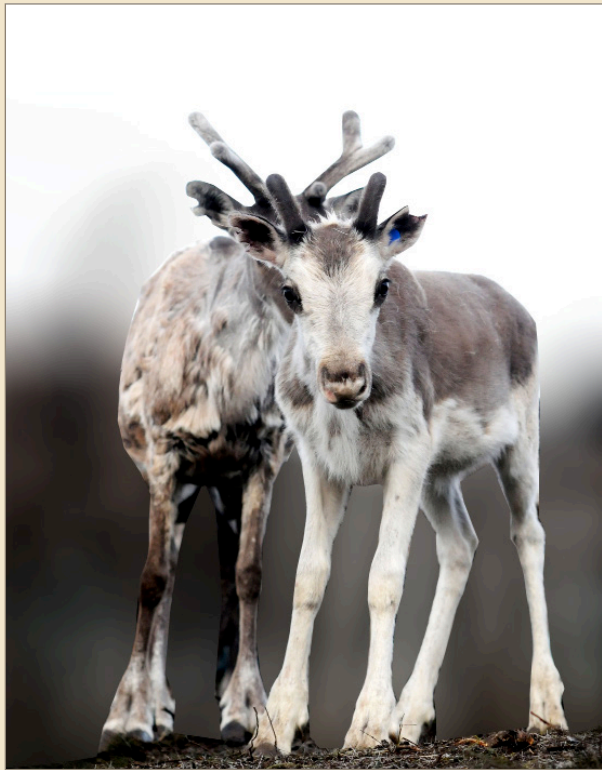

Mierhkesjidh

TJAALIGE

Suehpedebaelie

Gijrege aaltoeh suehpiedieh. Bijvelåbpoeh jìh tjuavkadåbpoeh biejjieh, lopme sjalkoe jìh orre jaepieboelhke. Gijrege båatsoejaepie aalka.

Guvvie: Miesehke gåatoeminie. Guvviedæjja: Bente Haarstad.

Suehpeden

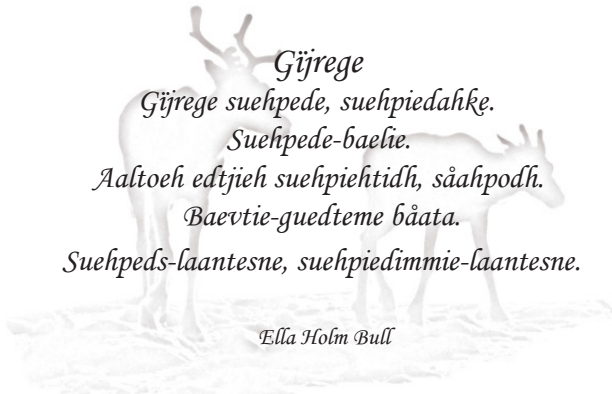
Voerhtjen minngiegietjesne dah voestes aaltoeh aelkieh suehpiedidh. Jeenjemesh suehpeden guedtieh. Muvhth aaltoeh jis ruffien. Dìhte guadtastetije aaltoe sjiehteles sijjiem gaavna. Eeremes seamma daj-vesne gusnie minngemes aejkien suehpiedi, jìh gusnie bieivles. Tjorme ij vielie åadtjoeh ietniebinie ektine årrodh. Aaltoe tjormem destie jååkoe.

Slibnjehke

Aadtjegh guedteme miesie gaskoeh 3-11 kg lyövlehke. Voestegh aaltoeh miesiem njååle juktie edtja gejhkie sjìdtedh. Jis nåake vearelde jìh slibnjehke njarhkes dellie maahta gåarjodh. Joekoen vihkele gejhkie sjìdtedh. Mænngan jis varki tjuedtjele jìh aalka njammedh.

Jijnjh vaarah vuertiemisnie

Miesehke tjuara seadtosne årrodh dan voestes tijjen, juktie miesie edtja tjaalkedh. Miesie annje viesjie jìh jijnjh vaarah vuertiemisnie. Jijnjh ovjuvrh mah dejtje smaave measatjidie naarpehke. Aaltoe tjuara tjarki miesiem geehtedh. Dah bàatsoesaemieh tjuerieh aaj eensilaakan ryöjnesjidh olles ovjuvrh låevtieh jallh mij-joem jeatjah bovtside sturrh.

voerhtjen dellie daelvielaanteste suehpedslaantese juhtebe. Dellie vihkeles aaltoeh àadtjoeh raeffesne årrodh. Suehpede galka raeffies jìh tryjjes tijje årrodh. Daan biejjien dan jijnje mij bovtsen sturrh. Jijnjh almetjh jìh stvarah vaeresne. Jijnjh ovjuvrh jìh jijnjh hæhtjoeht tseegkieh, tjaetsiefaamoevierkeh jìh bijlegeajnoeh gaajhkem lehkiem. Bovtsen gåatome traagkadalleme.

Aslak Brandsfjell (52) Saanti sijtete

aarehke - simle som kalver tidlig: "Aareke: aalduo, mij vargi guàddaa." (Hasselbrink 1981: 214)

goedtehtjidh - holde på å kalve

guadtastehtije aaltoe - simle som snart skal kalve

guedtedh I - bære; kalve

guedteme - kalvingstiden

miesehke - simle med kalv; simleflokken

slibnjehke - nyfødt reinkalv (til 4-5 dager etter fødselen)

suehpede, suehpiedahke - kalvingstiden; mai

suehpedeaelie/ baevtieguedteme - kalvingstiden, tiden da flest kalver blir født

suehpiedimmieaante/ suehpedslaante - kalvingsland

suehpiedidh - kalve

sööhpedh - 1. kalve, 2. kaste kalven/abortere

sööhpelgidh - bli født (om renkalv)

Tjöönghkedh

Jeenjemesh aelkieh bovtsem tjöönghkedh jih mierhkesjidh jovnesåhkoj mænngan. Dellie miesie tjaalkeme, vearelde bijvelåbpoe jih bovtse aalkeme tjåanghkanadtedh.

Guvvie: Båatsoeburrieh tjöönghkeminie. Guvviedæjja: Simon Danielsen.

Ovmessie viehkievierhtieh

Daan biejjien gååvnesieh gelliesårhts viehkievierhtieh mejtie nuhtjieh tjöönghkemisnie, goh motovresygkele, njieljiejårrehtse jih haepkie. Naakenh mejnie joem vuejeh jih jeatjebh jis vaedtsieh. Båatsoeburrieh tjöönghkieh gaajhkh bovtsh mejtie gaevnieh. Gellie biejjieh vaesieh eannan bovtse tjåanghkenamme.

Åvtelen goh eelkim motovresygkelinie vuejedh gosse tjöönghkedh, dellie veedtsim. Tjuara lieredh bovtsi minngesne vaedtsedh aarebi goh leara motovresygkelinie vuejedh. Gosse vuajam tjoerem ussjedidh seammalaakan goh vaadtsam. Löövles barkoe aaj motovresygkelinie vuejedh. Destie syjle.

Simon Danielsen (33) Saanti sijteste

Geadtan tsaekedh

Dovne maanah, noerh jih geerve almetjh viehkientieh geadtan tsaekedh. Dah smaave miesieh gâhkese jih guhkiem goetseme. Dah ryöjnesjæjjah gujht aaj sæjloes, jih daarpesjeh ånnetji liegkestidh jih kaanne byöpmedistedh. Galessh hov pruvhkieh gåatoehtidh bovtsem aktene gåatomegiertesne åvtelen geadtan tsaekieh. Desnie dah miesieh åadtjoeh seadtosne njammedh jih bovtsh åadtjoeh gåatodh jih lovvesjidh.

Giesege vaedtsebe gosse tjöönghkebe, jih lissine haepkiem nuhtjebe. Ibie åadtjoeh motovresyggelk jallh njeeljejárrehtsh nuhtjedh. Ajve akten æjkien im Leah meatan orreme mov miesieh mierhkesjidh. Dillie manne lim triengkiene Saanti sijtesne jih dejtie viehkientim mierhkesjidh.

Aanta Renander (20) Trollhiejmen sijteste

Guvvie: Geadtan tsaekieminie. Saanti sijte Garhphdaelesne mierhkesje. Guvviedæjja: Bente Haarstad.

geadtan tsaekedh - ha inn i gjerdet
meejvedh VI - drive sammen rein
ryöjnesjidh - gjete
sahherdehtedh - drive rein i flokk
sjaamedh V - samle
tjöönghkedh VI - samle

tjöönghkesovvedh IV - bli samlet
tjäanghkanadtedh IV - samle seg så smått
tjäanghkenidh - samle seg
tjäanghkesne - (er) samlet, sammen
vuejietidh - drive rein et bestemt sted: "Grievvieh tjöönghke angaa vuöjete." (Hasselbrink 1985: 1329)

"Gâetien luvhtie aaj viehkie bâata, gosse galkebe tsaekedh. Gaajhkesh tjehtieh veahkasalledh. Muvhth gâetiealmetjh jis giedtien lihke geehtedh olles baalte giedtiem vuelkieh. Giedtien gâajkoe bâetieminie, dellie akte nyjsenæjja bâata plieniejujmie jih luahkehte, jih dah saelhtehts aaltoeh bijre tjâanghkenieh jih dihte vadta plienieh jih luahkehte giedtien sijse. Aehtjie jeehti: "Mah lidie del tjimkesligke ryöjnesjamme, guktie gaajhke bovtse."

Julie Axmann (1877-1959) (Bergsland 1987 : 30)

Guvvie: Gåebrehkh geadtan tsaekieh. Guvviedæjja: Kjell Bitustøyl.

Gosse manne noere dellie ajve veedtsimh gosse giesege tjöönghkimh. Bovtsem tsoevtseste veedtjimh. Iehkeden geadtan tseekimh, jih dle åadtjestimh mïerhkesjimh goske jemhkelde sjïdti. Aereden vielie mïerhkesjimh jih dle giedtete lööjhtimh. Mænngan vïnth eelkimh jeatjah krievviem tjöönghkedh jih vïnth geadtan tsaekedh. Idtjimh dillie naan gâatomegiertem utnieh.

Jon Brækkfjell (67) Gåebrien sijtete

Guktie miesiem dibrehtidh

Daelie bovtse giedtesne. Ij gâaredh saacht miesiem biksedh mîerhkeshjidh. Vihkele eensilaakan vuartasjidh giehtjedidh. Jis miesie dov aaltoem dâerede, dellie hov mahtah dam miesiem jîjtjedh mîerhkese mîerhkesjidh.

Gïen bovtse

Vihkele maanah leah meatan maanabaeleste. Dellie åadtjoeh mîerhkide lieredh jîh aaj lieredh guktie mîerhki mietie vuartasjidh. Jeatjah almetj, gieh eah leah aarebi bovtsem vuajneme, utnieh geerve vuejnedh gïen bovtse. Men dah gieh leah maanabaeleste meatan orreme, jîh dejnie haarjanamme, dejtie gujht aelhkie mîerhkide aajhtsedh, jîh dalleggh daejrieh gïen bovtse.

Åådtjedidh

Jalhts jiene-jienebh veeljeh jeatjah vuekieh miesiem jaksedh, dellie soehpenje annje joekoen vihkele saemide. Soehpenje iktesth meatan jñh annje jñjnñh båtsoealmetjñh dejnie mieside åådtjedieñh. Sjiere vuekie gosse edtja åådtjedidh.

Gosse åådtjestidh tjuara varki struvkestidh guktie giere-stahke ånnene. Jis miesiem dibrehte, dellie giesedh. Miesiem doe-relidh, lutnjestidh jñh våålese biejedh. Mojtteleslaakan miesien wille tññkedidh, jñh dle mæierhkesjidh.

Ailin Danielsen (16) Svahken sijtste

dibrehtidh - kaste inn, ta fast rein (med lasso); feste (til noe) (..)

gienghke (attr.), gienghkes (pred.) - lassosky (om rein), som er vanskelig å ta fast

giere-se - løkke; hornring på lasso

giere-seoehpenje - lasso med hornring

giere-sehtedh 1 - 1. ta fast rein med lasso; smette på, trekke til rennesnare, 2. få noen til å stå utfor på ski/kjelke

gieseldhsoehpenje - oppviklet lasso

njoeresmierie - lassohold

njåånestahke - lasso som man legger som grime over halsen og rundt mulen på rein

reakka - ring; lassoring

slajvah(attr.), slajvan (pred.) - dårlig til å kaste lasso

soehpenje - lasso

soenehke - lasso laget av sener, senetøm

smarres, smarrehke - treffsikker

vaalmestidh - legge lassoen over den ene skulderen og under den andre armen

viedtiesoehpenje - lasso flettet av rottæger

åådtjelidh - kaste inn (rein i en fart)

åådtjestidh - kaste inn med lasso, fange inn (én rein)

åådtjedidh - holde på å kaste inn med lasso

åådtjedæjja - lassokaster

Reagka jih soehpenje

Reagkam soehpenjasse dibrehtidh. Dihte dorje guktie gierestahke ånnene gosse åadtjeste. Saemien vuekie reagkam bovtsen tjåerveste darjodh. Daelie aaj metalle- jih plastihkereagkah nuhtjiej. Åvtesne nuhtjin soenesoehpenjh, soehpenjh tåajjeste jallh soehpenjh mejtje veadtete darjoejin. Daan biejjien jis jeenjemesj gummisoejpenjh utnieh.

Båatsoeburrieh Trollhiejmen jih Svahken sijtete soehpenjem nuhtjiej gosse miesiem dibrehtidh. Såemies Trollhiejmen sijtete aaj aalkeme gielestaavram nuhtjedh, dam luvliesaemiej gåhtjoeh "svahpa."

Guvvie: Aanta Renander (Trollhiejmen sijtete) edtja åadtjestidh. Trollhiejmen sijte Skrikdaelesne mierhkesje. Guvvien aajhtere: Aanta Renander.

Aino Danielsen (Svahken sijtete) miesiem åadtjestamme. Daelie miesiem mierhkesjeminie. Tjijtjebe viehkehte steerredh. Svahken sijte Gruvhammarisnie mierhkesje. Guvvien aajhtere: Aino Danielsen.

Tjeapoehbrihka

Saanti - j'ih Gåebrien sijtesne, gaajhkh miesieh åadtjoeh tjeapoehbrihkam tjeapohken bijre gusnie fierhte brihka sjiere nummerem åtna. Mænngan dellie gaajhkh bovtsh luajhtasuvvieh stuereben giertese. Båatsoealmetjh tjiijkerdiedh giëhtjediedh. Gosse miesie vihth aaltoem dåerede, dellie giëhtjediedh giën aaltoe. Dan mænngan nummerem j'ih aajhteren nommem paehpierasse tjaelieh.

Guvvie: Gåebrehkh tjiijkerdeminie. Gåebrien sijte Gullhåågesne miërhkesje. Guvviedæjja: Kjell Bitustøyl.

Guvvie: Laila Mari Brandsfjell (Saanti sijteste) brihkam miesien tjeapohken bijre beaja. Guvviedæjja: Toini Bergstrøm.

Guvvie: Miesie ietnebem gaavneme. Guvviedæjja: Bente Haarstad.

Sinsitnine viertiestieh

Gosse gaajhkide mieside giëhtjedamme, dellie govlesedtieh maam leah tjaaleme. Numhtie maëhtieh sinsitnien læstoeht tjrkedh, jìh aaj vielie goerehtidh jis naakenh miste tjaaleme jallh jis eah latjkah giën miesieh. Minngemosth ohtjeben giërtese tsaekieh, jìh desnie mieside giëtigujmie biksieh jìh miërksesjieh.

Guvvie: Båatsoesaemieh Saanti sijtëste dueljien nelnie tjahkesjeminie tjiëhkerdeminie. Guvviedæjja: Bente Haarstad.

Giësië, miesieh miërksesjidh, tjöönghkedh, giëdtiem tseegkedh, ryöjredidh. Munnjien daate dihte bööremes tjië jaepesve. Joe aavodem geasan. Geerve dam domtesem buerkiëstidh, joekoen geerve buerkiëstidh dejtie giëh eah maam gænnah dan jielemen biëre daëvriëh jallh eah leah meatan orreme.

Laila Haugom Nordfjell (17) Gäebrien Sijtëste

Gïelestaavra

Jïjnjh båtsoesijth aalkeme gïelestaavrah nuhtjedh. Gïelestaavra lea guhkies staavra. Dennie aktene gietjesne gïerestahke mij ånnene gosse miesie dan sijse dabrene.

Guvvie: Maja Kristine Jåma (Fovsen-Njaarken sijtete) miesiem dibrehtamme.

"Gosse edtjh miesiem jalts aaj aaltoem kreemsedh, biksh dellie don viengkes mårøen bijjelistie!"

(Holm Bull/ Bergsland 1974:118)

Åvtesne båatsoesaemieh lín sjeavohtåbpoe h gosse bovtsigujmie barkin. Gosse manne lín maana dellie tjoerim sjeavohth årrodh gosse bovtsi luvnie. Idtjím åadtjoeh gæljodh jallh reegkesligke soptsestidh. Gaajhkeh dan sjeavohth. Idtjímh åadtjoeh bovtside beltedh.

Aina Kristine Kant (66) Trollheimen sijteste

Gosse mov maana golmen asken bæeries dellie dam meatan veeltim bæjjese vaaran. Joekoeh vinkele maanah åadtjoeh meatan årrodh maanabaeleste. Íj ajve gosse bæjjie guaka, men aaj gosse nåkeebh jñ geervebh bæjjieh. Vinkele lieredh guktie bovtsjeala gosse vaeresne, jñ íj ajve daejredh guktie dæmede giedtesne.

Laila Marielle Bergstrøm (42) Saanti sijteste

A

Laavenjassh:

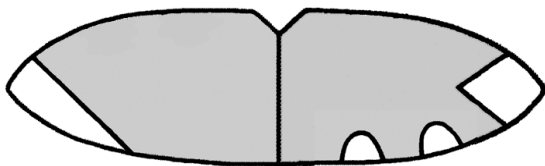
1. Gæssie aaltoe suehpede?
2. Man lyövlehke aadtjegg guedteme miesie?
3. Guktie båatsoealmetjñ giesege tjööngkkeh?
4. Guktie daejredh gjen miesie?
5. Mestie gåarede reagkam darjodh?
6. Mestie gåarede soehpenjem darjodh?
7. Guktie miesiem dibrehtidh gosse giedtesne?

Mierhke

Fierhten båtsoesaemien lea jijtse mierhke - dovne maanaj jih geerve almetji. Mierhkeste maektebe vuejnedh gi'en bovtse juktie gaajhkh mierhkh leah mubpijste jeatjahlaakan.

Guvvie: Irja Lucie Danielsen lea mierhkem altese aehtj-aahkeste (Jennie Linnea Danielsen) eerpeme. Nuelesne åadtjoeh lohkedh guktie dihte mierhkem jeah-ta.

Manne mov mierhkem aehtj-aahkeste åådtjeme. Åelkies skaarja, göökte tjiehkieh minngelde, garrah minngelde snijre.

Irja Lucie Danielsen (24) Svahken sijteste

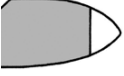
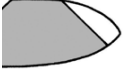
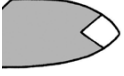
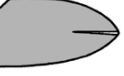
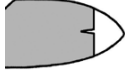
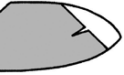
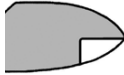
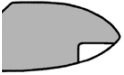
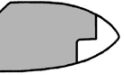
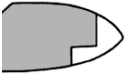
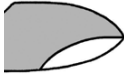
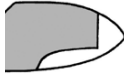
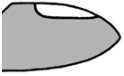
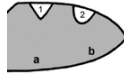
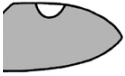

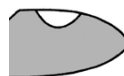

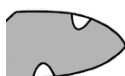
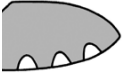
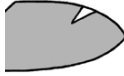
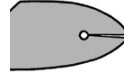
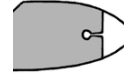
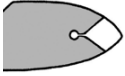
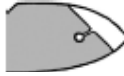
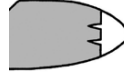
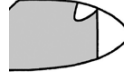
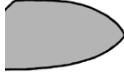
Boelveste mårpan

Gellie mierhkh leah joekoen båeries, dah leah boelveste mårpan eerpe-
sovveme. Naakenh mierhkh mahte seammalaakan vååjnoeh. Båeries
vuekie gosse mierhkem åådtjodh, dellie aehtjeben jallh tijdtjeben mier-
hke våaroemisnie, jih dan mierhkese akte jallh vielie jyõrehtassh.
Fierhten nejpiegiejen sjjere nomme saemiengiesne. Numhtie båtsoe-
saemieh maehtieh mierhkide sinsætnan bihkedidh.

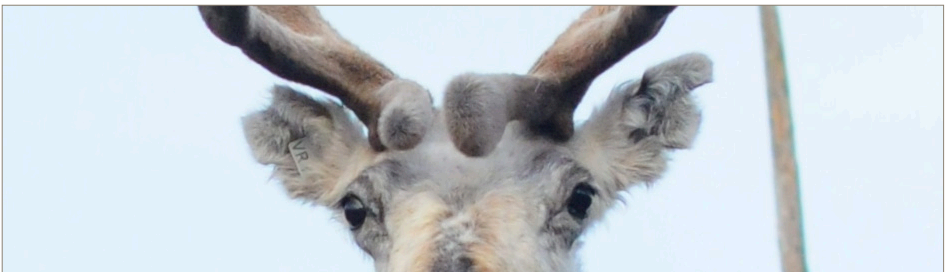
Guktie mierhkem jiehtedh

Iktsth bieljegietjine aalka. Jis mierhken åejviemierhke åelkiesbieljesne,
dellie åelkiesbieljine aalka, jis garrahbieljesne dellie jis garrahbieljine. (*
Jeenjesh jis jiehtieh edtja åelkiesbieljine aelkedh.) Mænngan åvtelde,
bieljien maadthgietjeste bieljegietjien vööste, jih dle minngelde, bieljien
maadthgietjeste bieljegietjien vööste. Jih seammalaakan mubpine
bieljine.

Ovmessie mierhkh

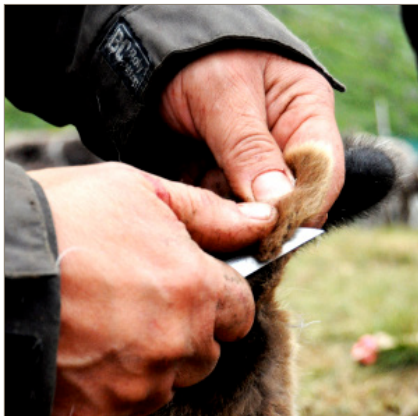
				
namhpe	snijre	skaarja	sloeptje	namhpseerkeldh
				
snijrseerkeldh	skaavhte	kruehkie	namhpskaavhte	namhpkruehkie
				
skaajte/skaale	namhpskaale	voelestahke/ voeles	tjehkie / tsiehkie	govretjehkie/ govretsiehkie
				
dable	govre	jorpekruehkie	kreossedh	vitnjele
				
golmetjehkie/ raajtere	suelie/ saerkie	sloeptje jih raejkie	namhpseer- keldh jih raejkie	skaarja jih raejkie
				
snijrseerkeldh jih raejkie	namhpe jih göökte seerkeldh	namhpe jih gäeblietjehkie	geatjoes- bieljie	

Gaaltije :
Aajege:
"Mierhkh."
Fjellheim Marit
(red.) (2011).

Mierhkesjidh

Miesien bieljieh nejpine mierhkesjeh. Dihte gie mierhkesje tjuara skodtedh, miesie stråarkan, sæjhta viñth ietnebem gaavnedh.

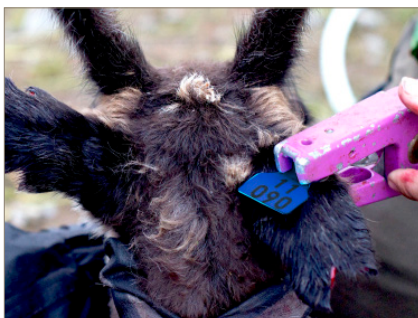
Guvvie: Tseahkoeminie.

Guvvie: Laila Haugom Nordfjell miesiem mierhkesje. Guvviedæjja: Aina Haugom Nordfjell.

Tjuejkeles mierhke

Vihkele eensi nejpim utnedh. Jalhts fuehpie tjuara mojhteles- jñh stae- releslaakan mierhkesjidh. Mierhke edtja tjuejkeles sñdtedh jñh stijlen mietie mierhkelgovvedh. Daan biejjien aaj pruvhkieh bieljebrihkam miesien bealjan dibrehtidh. Dennie brihkesne ovmessie nummerh jñh baakoeh mah maehtieh vuesiehtidh man fuelhkien dihte miesie, mejtie lea minngeles- jallh urriesmiesie jñh man båeries.

Guvvie: Bieljebrihkam dibrehteminie.

Guvvie: Miesie mierhkelдахkesne.

Gåessie mïerhkesjidh

Baahken maahta lyövlehke sjïdtedh dejtïe smaave mieside jis tjuerïeh gïedtesne årrodh. Dah soejjegïeh jïh heajaduvvieh. Dellïe sãn bööremes vuertedh goske jååskeme - ïehkeden jïh jïjjen mïerhkesjidh. Båeries vuekie aaj tsoevtsesne mïerhkesjidh. Såemies lehkesne annje tsoevtsesne mïerhkesjidh (v.g. båatsoesaemïeh Luvlie Nåamesjen båatsoesijteste.)

Guvvie: Bovtsh gïedtesne (Tollhïejmen sijtesne.) Guvviedæjja: Maja Britt Renander.

Mov mïerhke dovne Fovsen-Njaarkesne jïh Trollhïejmesne åtnal-gamme. Maadtoeboelvide fulkesamme jïh mïnngemosth Svahken sijtese. Göökte aamhtesh mejtïe åtnam joekoen vihkele gosse mïerhkesjidh. Voestes mejtïe bovtese hïjven åtna. Dan mïetïe galkebe tjarki barkedh. Mubpïe, miesïem don rïektes aajhterasse mïerhkesjidh, jïh dam darjodh jalhts miesehke ammes sijtese tjaaajanamme. Ij galkh daaletje systeeme distriktkaassaj-gujmie giëhtjeldïdih guktïe geatjohkeh låtnojne sjïdtïeh.

John Jonassen (65) Svahken sijteste

Guktie mïerhkeldhmiesieh ryöknedh
 Båeries vuekie aktem bieljiebie-
 hkiem fierhtede mieseste vaeltedh.
 Numhtie maahta ryöknedh gellie
 miesieh mïerhkesjamme. Jïjnesh aaj
 tseahkamoerem utnieh mïsse tseah-
 kodh. Aktem tsiehkïem fierhtede
 mïerhkeldhmieseste.

Guvvie: Bieljiebiehkieh mah vïedtesne gævnjan
 Fjellhïejmesne, Gæbrien 1925. Guvviedæjja: Leif R.
 Natvig. Aajhtere: Norsk folkemuseum.

Im rïkti mujhtieh gæssïe voestes æjkeïen mïerhkesjïm, kaanne lïm
 8-9 jaepïeh. Aehtjïeh tjïdtjïeh mannem leerehtïgan. Mov mïerhke lea
 akte dejsïe bïarasommes mïerhkïjste Trollhïejmen sïjtesne. Manne
 mïerhkem mov aehtjïen tjïetseste åådtjeme, Nikolaus Kant. Dïhte
 jïis sov aajjeste åådtjeme, Nïls Petter Nïlson gie Frostvïjkeeste bööti.

Thomas Anta Kant (30) Trollheimen sïjtete

ammes mïerhke - fremmed, ukjent merke

jearoehïdïh - merke om (rein)

jïejedh I - feilmerke

jörehïts, jyörehïtasse - bimerke, avbrekk på reinmerke:

"Manne muv jïjdjïene mïerk'ste jööret'sem vïddaam."

(Hasselbrink 1983 : 799)

mearhkodh II - merke (flere kalver)

mïerhkegieje - merkesnïtt

mïerhkeldahkesne - (er) merket

mïerhkelgovvedh IV - bli merket

mïerhkesjïdïh - merke

mïerhkh tjoehpeth - skjære merker

smarhtjebovtse - rein som er utydelïg merket (gjerne ommerket)

snuarhtehe - snar i oppfatningen ; flink til å kjenne igjen merker

tjuejkeles - lett synlig, lett å kjenne igjen (reinmerke)

stïjlen mïetïe mïerhkesjïdïh - merke etter stïlen

Daan giesien manne liereme mïerhkesjïdh. Manne tjidtjien jih jïjtjene miesieh mïerhkesjamme. Jååktan Klovse bööti, Klovse-Sputnik. Mov bovtsse dihte. Joekoen luste. Sïjhtim meatan vaeltedh gåatan, men tjidtjie maa sïjhti dam luejhtedh. Mïjjieh dam jearoohtimh mov mïerhkese. Klovse-Sputnik lea rahka.

Sol Angelica Kråik Bergström (12) Saanti Sïjteste

Eahtsam bovtsïgujmïe barkedh. Gïesie hov dihte bööremes tïjje. Joekoen luste. Fielhkïne, sliektïne jih voelpïgujmïe ektïne årrodh. Mïsieh mïerhkesjïdh. Mov jïjtjene miesieh mïerhkesjïdh.

Anna Nordfjell (18) Gåebrien Sïjteste

B

Laavenjassh

1. Guktie dej mïerhki nommh?

2. Dov lea mïerhke?

a) Guktie dov mïerhke?

b) Giestie dov mïerhkem åådtjeme?

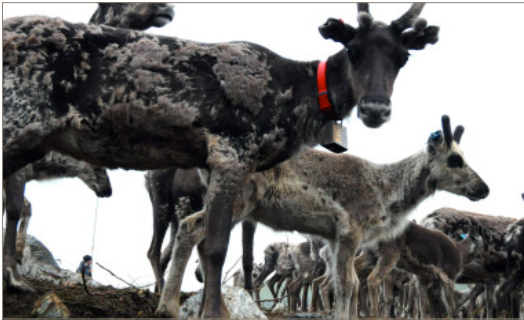
3. Mejnie mïerhkesjïdh?

4. Mannasinie naan aejkien bööremes iehkeden/
jïjjen/ aereden mïerhkesjïdh?

Guktie miesiem gåhtjodh

*Båatsoesaemieh utnieh gellie ovnessie baakoeh mejgumie maeh-
eh bihkedidh guktie bovtse vååjnoe. Guktie goelkh, guktie dah tjær-
vieh, man båeries, mejtie minngeles jallh urries jìh guktie dåemedede.*

*Miesehke (miesie jìh aal-
toe ektesne). Gosse aal-
toen lea bealloe, dellie
gohtjesåvva bealloehki-
nie.*

*Klovseaaltoe jìh klovse
miesie. Bovtse man leah
naemhtems goelkh
pråvhka såvsan årrodh.
Dellie gohtjesåvva sov-
seklovsine.*

aarehkemiesie - kalv som er født tidlig

geatjoemiesie - umerket kalv

geesemiesie - kalv som er født sent (juni-september)

haamehompe - kalv som ikke har fått horn

mierhkeldhmiesie - merket kalv

miesie – reinkalv: "Aalda roovgemienie miesj'emse."

(Hasselbrink 1985: 1087)

minngelesmiesie - hunnkalv

raanemiesie - den første kalven man ser født det året

slìbnjehke, krijse, njabre - nyfødt reinkalv

tjaalkemiesie - kalv som har blitt sterkere og orker å

følge simla: "Gusse miesie tjaalgeme, dle ditt'e hajgaa."

(Hasselbrink 1985: 1292)

tjearma - fjorkalv som følger og ev dier simla

tjorme - fjorkalv

urriesmiesie - hannkalv

Miesien goelkh

Klovse

Jovje

Drablege

Geerhmestjööse

Provnes/rutjkes

Tjeehpes/ säärhta

boevje - mosefarget, gråblakk (litt mørkere enn 'joevje'), lysere på siden (vanlig)

drablege - småpricket rein

dreblie njuenie - hvite flekker på nesene

geerhmes - temmelig mørk (om rein), mørkebrun, halvsvart

geerhmesjovje - gråaktig hvit rein

geerhmestjööse - mørk rein med hvit nese

jij sengaelke - ringrå rein, rein med mørkt hårlag og lyse hårspisser

joevje/ jovje/ jyöjve - lysegrå rein (mellom 'klovse' og 'boevje')

klovse - helt hvit rein (albino)

kraeviesjovje - mørkgrå rein

lijniegaalloe - rein med hvitt hode

moevjemiesie - mellom hvit og brun reinkalv

pliejhkegalloe - hvit prikk i pannen

rutjkes/ provnes - rødbrun, brun

smuerie - rein med hvitspraglet hode (hvite flekker fra øyepartiet og nedover mot nesene), flekkete

smuerienjuenie - rein med hvit(e) flekk(er) på nesene

tjeehpes/ säärhta - svart

tjiejeljevje - hvit rein

tjööse - rein som har hvit snute el. litt hvitflekkt hode;

lys; gråblakk rein

tjäärøjevje - lys rein med hvite hårspisser

Råavkedh

Miesie prāvħka ietneben lihke årrodh. Muvhten æjkien miesie ietniebistie gaarvene. Dellie bijre jarkan goetsedieh, råavkedieh goske sin-sitniem gaevnieh.

Guvvie: Aaltoe råavkeminiē.

Guvvie: Miesie råavkeminiē.

Miesiem geehtedh

Jijnjh aaltoeh tjimkeslīgke jītsh miesieh geehtieh, men eah gaajhkh aaltoeh dan veele. Bāarasåbpoeh aaltoeh pruvħkieh væjkalåbpoe årrodh dejstie mah eah gåessie areebi guadteme. Båatsoesaemide vihkele utnedh aaltoeh mah jītsh miesieh vaarjelih. Ij miesie oktegisie bierkenh.

goestehke - reinsimle som forlater kalven sin like etter kalvingen og lar fjorårskalven patte
gåarka * - simle som ikke bryr seg om kalven sin, men går fra den (når den har fått mange kalver, blir den gåarka)

hejadovvedh IV - komme bort fra moren (om reinkalv); miste kalven (om simle)

hejadovvememiesie/ hejamiesie * - kalv som har kommet bort fra moren

lijkieietnie - simle som overtar kalven til en simle som forlater den

miesehts - kalvløs

miesielaehpije - reinsimle som har forlatt kalven sin

råhpah-aale - slekt av simler som er flink til å passe på kalven (råhpahaaltoeh) (generasjon etter generasjon)

råhpahaaltoe - reinsimle som er flink til å passe på kalven sin

suahpa - reinsimle som forlater kalven sin: "Daah aalduoh, gütt'h miesiem laappieh, däjdie soåpene gättjuoh." (Hasselbrink 1985: 1260)

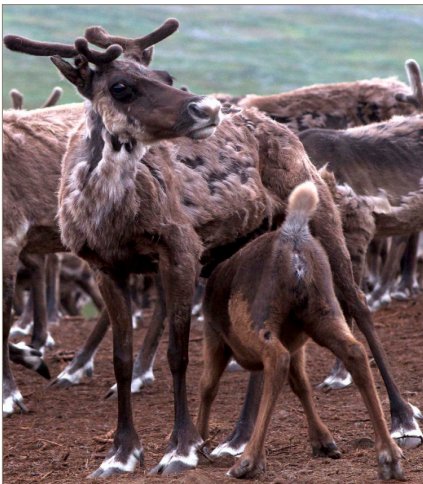

Njammedh

Miesie aalka njammedh seamma biejjien goh sööhpelge. Gosse asken bâeries dellie aaj aalkeme ânnetji kraesieh jih jeatjah sjædtoeh gâatodh.

Guvvie: Aaltoen miesie jih lijkiemiesie njammeminie.

Guvvie: Miesie njammeminie.

Aaltoen mielhkie

Aaltoen mielhkie joekoen buajtehke, gaskoeh 20 - 40 %. Miesie giesiem jih tjaktjegiesie doekoe njamma. Muvhth miesieh jis abpe jaepiem njemmieh.

Beellemiesieh

Aaltoe prâvhka ajve aktem miesiem âadtjodh. Læjhkan sâemies aaltoeh sââjhtoeh beellehmiesieh guedtedh.

Giedteste luejhtedh

Ij bovtese maehtieh fer guhkiem giedtesne årrodh. Destie soejjege. Båatsoealmetje valkedhoksem geehpehte jïh varki bovtese giedteste velkehte.

Guvvie: Bovtsem luejhtedh. Goerpejaevrien bealesne Fovsen-Njaarken sijtesne.

Bovtse syleme

Jalhts ij Leah nööreme gaajkhk miesieh mïerhkesjidh jïh bovtese guhkiem giedtesne orreme, tjuara læjhkan giedteste luejhtedh. Geatjoesmieside maahta tjaktjese mïerhkesjidh. Bovtse syleme, joekoen dah miesieh. Naakenh miesieh annje naa onne jïh varki sæjloeh. Bööremes varki luejhtedh. Dellie åadtjoeh vihth seadtosne årrodh, gåatodh, njammedh jïh lovvesjidh.

"Gosse bovtese giedteste velkehte, dellie dan spaajhte vualka. Jïh jeenjïh miesieh baatsedieh jïh aaj giedtien sijse bæetieh jïh ietniebidie ohtsedidh. Jïh bovtese gâhkese vualkeme, muvtht aaltoeh jerkiehtieh giedtien gâjkoeh jïh miesieh veedtjeh. Muvhtene abpe dâehkie barre miesijste. Muvtht badth heajaduvvieh, jïh muvhtene badth dâeriedieh dejtie aaltojde mah jïjtïh miesieh veedtjeh, guktie jïenehkasse bæetieh."

Julie Axmann (1877-1959) (Bergsland 1987 : 31)

Gosse giedteste luajhteme, dellie pryövebe bovtsem noerhtese tsevtsehd olles daelvielaantese rahtjh. Bööremes jis noerhtedh-vearelde, dellie krievvie jijtje biegekeraejkien valkese. Vierrebe jis aarjeldhbieegke jih gaaloe.

Magnar Nordfjell (79) Gåebrien sijteste

Guvvie: Bovtse giedteste velkehte. Miehtjielisnie Daaletjahke Svahken sijtesne. Guvviedæjja: Aino Danielsen.

C

Laavenjassh

1. Bihkedh daejtie baakojde:
 - a) miesehke
 - b) klovsemiesie
 - c) rãhpahaaltoe
 - d) goestehke
2. Lohkh maam Julie Axmann lea soptsestamme gæssie dah giedteste lööjhtin. Mij prãvhka heannadidh muvhti miesiejgumie gosse giedteste luejhtedh?

Dovletje vuekieh

Åttesne giesien vihkielommes darjome lij aaltoeh buhtjedh. Ruffien minngiegietjien raejeste mietsken aalkoven raajan 2- 3 aejkien våhkosne buhtjin. Bovtsemielhkie edtji abpe jaepiem ryöhhkedh.

Guvvie: Båatsoesaemieh buhtjieminié (åelkiesbielesne: Jon Fjällgren.) Guvviedæjja: Nils Thomasson/Jamtlis fotosamlingar.

Jijnje barkoe

Barkoes tijnje. Voestegh giedtiem tseegkedh. Giedtiem såkeste jallh jeatjah moereste darjoejin. Idtjin dillie strientjem utnieh. Dah aaj tjoerin jienebh giedtieh tseegkedh don dan sæjjan. Jis bovtsem seamma geadtan tseekin fierhten aejkien, dellie bovtse meehti klappahkistie sjiðtedh. Gosse bovtsem geadtan tsaakeme dellie tjoerin mieside åådtjedidh jallh juelkijste biksedh jih dan mænngan skræevviestidh jih miærhkesjidh. Gosse ij bovtse giedtesne, dellie ryöjnesjæjjah tjoerin abpe tijnjem ryöjnesjidh, dovne jijnjeh biejjieh. Jalhts barkoes, dellie hijven gåradi numhtie, gosse 2 - 3 fuelhkieh ektesne barkin. Dah aaj provhkin bovtsem njuanese tjöönghkedh, ij lij dellie daerpies giedtiem tseegkedh.

Skråevviestidh

Gosse miesieh skråavvine idtjin dellie buektehth njammedh. Numhtie dah buhtjijh meehtin jienebem mielhkiem buhtjedh. Gosse riejries skråevviestidh, dellie vihth bovtsem giedteste lööjhtin. Biejjen mäennan vihth geadtan tseekin jih eelkin aaltojde buhtjedh. Aaltoeh faatnoeh åadtjoejin, dellie seadtoesåbpoe sjïdthin mearan buhtjieminië. Gosse gaajhkide båhtjeme, dellie varki skråavvide miesijste noelin jih vihth giedteste lööjhtin.

Gaarmanæjja (Anders Barrock) jih nyjsenæjja miesiem skråevvesteminië. Ramsjøen 1923. Guvviedæjja Leif R. Natvig. Guvvien aajhtere: Norsk Folkemuseum.

Guvvie: Göökte båeries skråavvah mah daan biejjien Røros-museumisnie gååvnesieh. Guvvien aajhtere: Rørosmuseet.

Skråavva

Dihte skråavva lij moereste (gasngesistie), laejkeste jih skrovreste. Dihte skråavvamooere aaj gohtjesovvi *bignine*. Bignese *deajalaemtjeh/gurruvh* dibrehtin. Bignem miesien njaalman biejin jih dle gurruvinië tjeapohken bijre gårredin. Mænngan gosse skråavvide vihth noeleme dellie dejtie voessjin jih aaj buejtine bådtjadin olles miesie saejrienjaelmien sjïdth.

Maam mielhkeste jurjiehtin

Medtie 1-3 desilijterh mielhkie aktede aaltoste fierhten aejkien. Joekoen b aries vuekie mielhkiem faehtien sijse dievhtedh. Urrebe vuekie dievhtedh mielhkiegeegkese. Mielhkiegeegke meehti 20 - 60 lijhterh tjeekedh. Gosse mielhkiegeegke d eves dellie mielhkiem doeltetin jih m enngan geegkem boernese b ejin. Mielhkiegeegkem vihth biessine jih derhvine gaptjin. Numhtie meehti st aresjidh abpe jaepiem jih idtji gelmieh. Bovtsen mielhkeste dovne vuastam, gihpem, s vroem, voejem, g mpoem jih joptsem jurjiehtin.

Guvvie: Naehpie. Guvvien aajhtere: R ormuseet.

Naehpie

Naehpien sijse mielhkiem buhtjin. Dejn ie aktine g etine naehpiem steerin, jih mubpine g etine buhtjin. Naehpiem fijferistie darjoejin.

Guvvie: Skaahpoe. Guvvien aajhtere: R ormuseet.

Skaahpoe/ skaahpa

Tjaktjegiesien mielhkie lij joekoen s  kehke. Dehtie mielhkeste vuastam jih voejem darjoejin. Gosse vuastam darjodh dellie skaahpoem jallh deajvoem nuhtjin. Skaahpoe lij moereste jih deajvoe jis veadteste.

Vaenie vaenebh gieh buhtjin

1900-låhkosne vaenie vaenebh gieh buhtjin. Åarjelsaemiendajvesne såemies lehkesne dejnie giehtelin dovne dåaroejaepiej mænngan. Jeenjemes fuelhkieh gieh hööltestin Gåebrien, Svahken- jïh Saanti sijtesne orrijin 1920-låhkosne.

Guvvie: Dïhte minngemes såekiegiedtie Garhphdaelesne. Jaepien 1925. Guvviedæjja: Leif R. Natvig. Guvvien aajhtere: Norsk folkemuseum.

Orre tïjje

Gåessie saemieh buhtjieminiie orrijin, jïjnïh dejstie dovletji båtsoevuekijste nåhkin. Ij lij vielie daerpies jïjïh biejjieh ryöjnesjidh jïh saemieh eelkin daaroen gåetieh bigkedh gusnie årroejin. Dillie orre tïjje jïh båtsoejeleme eelki jorkesidh daaletje båtsose.

bovtsenmielhkie - reinmelk

buhtjedh I - melke

buhtjeme - melking

buhtjije - melker

deajvoe - osteform av teger: "Ditt'e deäjvuo le

viedd'iste gårraadikk'e." (Hasselbrink 1983: 568)

deajvodh II - forme, legge osten i form

gaessiemielhkie - den første melken etter kalvingen (råmelk)

gåmpoe - prim; mysost, brunost

kljvie - sur/søt melk blandet med vann

laahkehtsmielhkie - den siste melken som simlen gir (på høsten)

latjkemielhkie - fersk mjølk

laahkehtsmielhkie - den siste melken som simlen gir (på høsten)

latjkemielhkie - fersk mjølk

lijvie - sur reinmelk blandet med melk

låapastidh - melke i hånden og drikke

mielhkiegeegke - melkekagge

mielhkielhtie - melkekjørel

naehpie - melkekopp

njåatjoedidh - melke

ruarma - ostemasse, dravle (det som flyter opp når en koker inn myse)

sjöövememielhkie - kjernemelk

skaahpoe - osteform av tre

söökemielhkie - tykkmelk

såvroe - surmelk

tjastemielhkie - reinmelk melket i kopp med ren snö

voeje - smør

Dej beeli

Daelie åadtjoeh lohkedh ånnetji vielie maam Julie Axmann lea sopt-sestamme guktie dah bovtsigujmie gieseji barkin.

"Iehkeden ryöjnesjæjjah bovtisine bætiesh geadtan. Míjjieh mah gâetesne, galkebe aaj viehkiehtidh jîh bovtsem tsækedh. Nyjsenæjjah skraavvajgujmie geadtan, jîh gaarmanæjjah gelkieh miesieh åådtjedidh jîh nyjsenæjjah skraevviestidh. Jîh dan jîjjen gööktesh golmesh ryöjnesjîn. Aehtjîe jeehtî galkebe tjimkesligke ryöjnesjidh ollebe skraevviesbovtseste gaervelh. Jis gaenviehtibie, dellie dan geerve sjædta dejtîe ohtje meeside, njaelmie saejrien sjædta. Jîh die aereden gåatoehtidh guktie bovtse gallas, guktie galka tjåadtjodh giedtesne abpe biejjiem. Gosse bovtisine bæata geadtan, tjiehtieh gaajhkesh dalleggh aelkiestidh, gaarmanæjjah aaltoeh åådtjedidh. Juktie sækieh giedtesne, dellie dejtîe viedth-moerine, jîh dejtîe laemtjîeh gârredidh. Gosse åådtjedæjja aaltojne bæata soehpenjisnie, dellie veadta laamtjan. Míjjieh nyjsenæjjah dalleggh buhtjedh. Idtjîmh dan biejjien asth sâågkesh doeltentidh jîh meksiehtidh. Mielhkîem jovkîmh, jîh destie gallanîmh." (Bergsland 1987: s.12-13)

Guvvie: Marie Paulsen, Anders Paulsen, Morten Jonassen jîh Jonas Johansson sækiegiedtien åvtene. Holtålen, Gåebrien (medtie1900.) Guvvien aajhtere: Norsk Folkemuseum.

"Voestes biejjien tseekimh jih buhtjimh, guktie saltem fiikimh. Jih die miesieh aaj mierhkesjin. Jih die iehkedsbiejji-en tsaেকেbe jih skraevviestibie. Nyjssenæjja skraavvah joe bis-seme jih bådjtadamme. Jih dellie vaeltieh voestes iereste jijtse miesieh juelkeste, jih die nyjssenæjjah skraevviestieh. Aehtjie tjöörveste: "Mejtie naagen tjormen skraavva, duesnie akten tjormen ietnie, guktie tjormem tjiehtebe skraevviestidh." Gosse barre gille miesieh maam ij Leah skraevviestamme, del-lie gaarmanæjjah tjientieh åådtjedidh. Dah raedtenks aaltoej miesieh raedtiem hejkieh, jih dan smædtenke tjiekedidh iet-nebi duakan. Garmanæjjah aaj smædtenke åådtjedidh, guk-tie minngemes miesie dabrene." (Bergsland 1987: s.29)

"Jis alvas goekedh jih tjoejkh, tjientimh biegh-bieleste soeve-sem stealladidh, guktie soeve båata giedtien sijse, guktie tjo-ejhke paahkene. Dan jeenje spæhta giedtien sisnie, mij bovt-sem naskohte." (Bergsland 1987: s.30-31)

"Ij maehtieh dan varke vihth skraevviestidh, göökten aejkien vanhokste. Jis ij Leah goekedh, men fijne gaaloe, dellie mahta golmen aejkien." (Bergsland 1987: s.32)

"Dellie gööktesi gööktesi dellie ryöjnesjimh, åvtesne muvth jijjen jih muvth biejjien." (Bergsland 1987: s.11)

Julie Axmann (1877-1959)

Ovmessie jiehtegh Hasselbrinken baakoegærjeste :

"Aartse bruvkoe miesieh tjoågg'edh jah voålgaa haalaten dájnie mies'íne." (Hasselbrink 1981 : s.217)

"Daalie laaddieh sjítieh skoågeb aarjuotidh, åll'ebe jijn'eh gieddieh tseågguoeh, men eåh enn'e goårgaah, man stuore skaaraa sj'åddaa, gusse gålgaa barre akth gíeddieh úd'n'edh." (Hasselbrink 1981: s.216)

"Gusse juåskies giesie, dållie jiett'íbe: Eeh! Daan giesien buvdse dan tjirg's sj'åddaa." (Hasselbrink 1981 : s.479)

"Suõpp'edetíjjen míj'eh utts'íveh daaggerh laandh, mah vargíj bievlieh, jah guh haaamuks, vuõl'eks laande; jús leå b'tjvelubbuo dajveh suõp'eden, die stuõrebe miesie sj'åddaa." (Hasselbrink 1985 : s.1268)

"Suoppenj h aaj dárjuoh víedd'ste." (Hasselbrink 1981 : s.420)

"Tjítjtie bruvkíj míelkiem aaj gájkesjíd h tjalmesen sisjnie, ditt'e dallie v'åldaa heårskuoe, njaalgies daalvegen." (Hasselbrink 1983 : s.546)

"Guss'-íjbíe reåggaab údnieh suoppenjisnie, dållie guh sj'íddebíe gårrustidh gåvleb jah dab bruvkedh reåggaan síj'este." (Hasselbrink 1983 : s.578)

"D'ítte miesjie tjaalgeme, maatt'ebuh baddh daalie meårk'sjíd, men íj baddh avdelen juvn'sakkaaj goåredh meårk'sjíd." (Hasselbrink 1985 : s.1292)

D

Laavenjassh

1. Gæssie båtsoesaemieh pruvhkin aaltoeh buhtjedh?
2. Gellien aejkien våhkosne buhtjin?
3. Mestie giedtiem bigkin?
4. Mannasinie idtjin maehtieh bovtside seamma geadtan tsae-kedh fierhten aejkien?
5. Man åvteste mieside skråevviestin?
6. Man jijnjem mielhkiem aktede aaltoste åadtjoejin gosse buht-jin?
7. Maam mielhkeste darjoejin?
8. Mij lea naehpie?

E

Laavenjassh

1. Lohkh tjihtesem "Gijrege" maam åemie Ella Holm Bull lea tjaaleme (sæjrosne 3). Baajh tjihtesem datnem skreejrehtidh. Tjaelieh tjihtesem suehpeden bijre.
2. Datne edtjh såemies båeries båtsoesaemiem goerehtalledh mierhkesjimmien bijre. Tjaelieh luhkie gyhtjelassh mejtie mahtah gihhtjedh.
3. Datne noere båtsoesaemie jñh 1800-låhkosne jielieminie. Daelie giesie. Tjaelieh biejjiegærjam akten biejjien bijre.
4. Datne noere båtsoesaemie jñh 2000-låhkosne jielieminie. Daelie giesie. Tjaelieh prieviem akten voelpese jñh soptsesth dov giesien bijre.
5. Datne journaliste jñh 2300-låhkosne jielieminie. Daelie giesie jñh datne guessine minnh akten båtsoefuelhkien luvnie. Tjaelieh artihkelem dan fuelhkien mierhkesjimmien bijre.
6. Jarkosth gaajhkh jiehtegh mah leah sæjrosne 32 daaletje åarjelsaemien tjaelemenjoelkedassi mietie. Jarkosth aaj daaroengielese.

Baakoelæstoe

aadtjehg - nylig
aajhtere - eier
aajhtsedh IV - bli var, legge merke til
aaltoe - simle
aamhtese - tema; emne
aarebi - tidligere
aarehke - simle som kalver tidlig
aarehkemiesie - kalv som er født tidlig
aavoedidh - glede seg, være glad
aelkiestidh - begynne så smått
ajve - bare
altese - sin; sine; hans; hennes; deres
alvas - forferdelig, forskrekkelig, svær
baahke - varme, varmt vær
baahke (attr.), baahkes (pred.) - varm, het
baajedh IV - la, tillate; la være
baakoe - ord; uttrykk; bokstav
baatsedidh - bli igjen (om flere)
baevtieguadteme - den tid da de fleste kalver fødes
barkoes - arbeidsom
bealloe - bjelle
beallohke - bjellerein
beellehmiesie - tvillingkalv
beltedh I - skremme
biegkhibielie - vindside
biejjege - om dagen
bieljbiehkie - ørebit
bieljbiehrihka - ørebrikke
bieljbiegietjie - ørespiss
bierkenidh - berge seg
biessie - never
bievles - bar, snøfri
bigkedh VI - bygge
bigne - trepinne i 'skråavva'
bihkedidh - forklare; veilede
bijre - om; rundt
bijre jarkan - rundt omkring
bijveles (attr.) bijvele (pred.) - varm
biksedh IV - ta, gripe; nappe
bissedh IV - vaske
boelve - generasjon
boerne - oppbevaringssted (for kjøtt til

våren, melkekagger), 'jordkjeller'
boevje - mosefarget, gråblakk rein (litt mørkere enn 'joevje'), lysere på siden (vanlig)
bovtsemielhkie - reinmelk
buajhtehks (attr.) buajhtehke (pred.) - fet
buejtie - fett, talg
buerkiestidh - forklare
buhjtjedh I - melke
buhjtjeme - melking
buhjtjesovvedh IV - bli melket
buhjtjje - melker
byöpmedistedh I - få i seg litt mat
byöredh V - burde, måtte, skulle
bæjjese - opp, oppover
båatsoe - reindrifft
båatsoealmetje - reineier
båatsoeburrie - reineier
båatsoesaemie - reindrifftssame, reineier
båatsoesijte - reinbeitedistrikt
bådtjadidh - smøre
båhtanidh - trekke et bestemt sted (om rein)
dabranidh - feste seg
dajve - område
dallegh - straks, med en gang
darjome - gjøremål
deajalaemtjie - snor/bånd på 'skråavva'
deajvodh II - forme, legge osten i form
deajvøe - osteform av teger
derhvie - torv
destie - elativform av 'dihte'
dibrehtidh - kaste inn, ta fast rein (med lasso); feste (til noe) (..)
dievhvedh I - fylle
disse - illativform av 'dihte'
doekoe - utover
doeltehtidh - få til å koke
doerelidh - gripe tak i, ta fatt i og holde
domtese - følelse
dorjesovvedh IV - bli gjort
dovletje - fordums, gamle dager
dovne - til og med, også, både, alt (..)
drablege - småprikket rein
dreblie njuenie - hvite flekker på nesen

duakan - (til) bak
dåaroejaepie - krigsår
dåemiedidh - oppføre seg
dåeriedidh - følge
eah gæssie - (de) aldri
eensi - skikkelig, ordentlig
eensilaakan - skikkelig, ordentlig
eeremes - aller helst
eerpesovvedh IV - bli arvet
ektine - sammen
faatnoe - kvanne
faehtie - reinmave
fassedh IV - strebe (mot et mål); være ivrig
sysselsatt med å forsyne, sørge for noen så
de blir selvhjulpne
fer - for
fierhte - hver, hvert
fihkedh VI - få
fijfere - rilkule
Fovsen-njaarken sijte - Fosen reinbeitedis-
trikt
fuehpie - hastverk, travelhet
fuelhkie - familie
fulkesidh - følge etter
gaajhkem lehkiem - overalt
gaaloe - kaldt regnfullt vær (om sommeren)
gaarmanæjja - mannfolk, kar
gaarvanidh - komme bort
gaavnedh IV - finne
gaerviehtidh - miste, la komme bort
gaessiemielhkie - den første melken etter
kalvingen (råmelk)
galkedh IV - 1. måtte, skulle, burde 2. flyte,
renne
gallanidh - bli mett
gallesh - mange (mennesker)
gaptjedh IV - dekke til, legge over; lukke
gaskoeh - mellom; i midten
geadtan tsaekedh - drive inn i gjerdet
geatjoesmiesie - umerket reinkalv
geatjohke - umerket rein
geehtedh VI - passe på
geerhmes - temmelig mørk (om rein),
mørkebrun, halvsvart
geerhmesjovje - gråaktig hvit rein
geerhmestjööse - mørk rein med hvit nese

geerve - 1. vanskelig, 2. dårlig (om vær), 3.
voksen
geesemiesie - kalv som er født sent (juni-
september)
gellie - hvor mange, mange
gelmedh I - fryse, fryse til
giedtie - reingjerde
giehtelidh - holde på (med)
giehtjedidh - se over, se grundig etter
giehtjeldidh - friste, lede i fristelse
gielestaavra - snarestang som blir brukt til å
ta fast reinkalver med under kalvmerking
gienghke (attr.), gienghkes (pred.) - las-
sosky (om rein), som er vanskelig å ta fast
giereise - løkke; hornring på lasso
gieres-soehpenje - lasso med hornring
giereestahke - rennesnare, løkke
gierestehtedh I - 1. ta fast rein med lasso;
smette på, trekke til rennesnare, 2. få noen til
å stå utfor på ski/kjelke
gierte - reingjerde til melking; stengselsgjer-
de, stort skillingsgjerde; et strøk hvor reinen
er avsperrt; siderom i reingjerde
giesedh I - trekke, dra, slepe
gieseldhsoehpenje - oppviklet lasso
giesie - sommer
gietjie - ende
gihpe - fløte, rømme; dravle; snek på melk
eller suppe
gijrege - om våren
gille - noen få
goedtehtjidh - holde på å kalve
goekedh - solskinn
goekedh IV - skinne
goelkh - hår
goerehtalledh - spørre, etterforske; intervju
goerehtidh - undersøke; etterforske
goestehke - reinsimle som forlater kalven sin
like etter kalvingen og lar fjorårskalven patte
goetsedh IV - springe; klatre; krype
goetsedidh - holde på å springe, springe hit
og dit
gohtjesovvedh IV - kalles, bli benevnt
goske - inntil
govlesadtedh IV - høre hverandres mening
guadtastehtije aaltoe - simle som snart

skal kalve
guedtedh I - bære; kalve
guedteme - kalvingstiden
guhkiem - lenge
gummisoehpenje - gummilasso
gurruve - tvunnet bånd (av garn, tråd el. hysing, f.eks som brukes i 'skråavva')
guvviedæjja - fotograf
gööktesi gööktesi - to og to
gåarka * - simle som ikke bryr seg om kalven sin, men går fra den (når den har fått mange kalver, blir den gåarka)
gåatodh II - beite
gåatoehtidh - la beite, føre på beite
gåatome -beite
gåatomegierte - beitegjerde
Gæbrien sijte - Riasten reinbeitedistrikt
gåessie - når (..)
gâhkese - langt av sted, langt av gårde
gåhtjodh II - kalle (benevne), kalle på
gåmpoe - prim; mysost, brunost
gårreredh - binde sammen, knytte på
gååvnesidh - finnes
haamehomhpe - kalv som ikke har fått horn
haarjanidh - bli vant
haepkie - 1.hauk, falk, 2. helikopter
hajkedh IV - 1.springe 2. kaste
heajadovvedh IV - komme bort fra moren (om reinkalv); miste kalven (om simle)
heajadovvememiesie/ heajamiesie * - kalv som har kommet bort fra moren
hööltestidh - holde til
iehkeden - om kvelden
ietnebe - moren
iktesth - alltid
jaepeste jaapan - fra år til år
jaepieboelhke - årstid
jaksedh IV - nå igjen, innhente, nå frem
jearoehtidh - merke om (rein)
jeatjahlaakan - annerledes
jerkiehtidh - plutselig snu
jiejedh I - feilmerke
jieledeh I - leve
jieleme - liv; formue (av rein)
jienebh - fler
jienehke - storparten av hjorden

jiene-jienebh - fler og fler
jijjen - om natten
jijjh biejjieh - natt og dag
jijsegoelke - rimgrå rein, rein med mørkt hårlag og lyse hårspisser
jijtedh - din/ditt eget
jijtjh - selve
jijtse - sitt eget/ sin egen
joe - allerede
joekoen - særdeles, særlig
joevje/ jovje/ jyöjve - lysegrå rein (mellom 'klovse' og ' boevje')
joptse - suppe, velling
jorkesidh - forandre seg
jovje - lysegrå; lysegrå rein (mellom 'klovse' og 'boevje')
jovnesâhkoeh - jonsok
jyöehtasse - bimerke, avbrekk på reinmerke
jåaskodh II - begynne å bli kaldere, kjølne
jåakesjidh - jage vekk
klabpahkistie sjiidtedh - få klovtsyke
klaerie - farge
kljivie - sur/søt melk blandet med vann
klovse - helt hvit rein (albino)
kraesie - gress
kraeviesjovje - mørkgrå rein
kreemsedh VI - gripe, ta fatt i
krievvie - reinhjord
laahkehtsmielhkie - den siste melken som simlen gir (på høsten)
laejkie - garn
laemtjie - tøm
latjkedh III - komme overens, bli eller være enig (om noe)
latjkiemielhkie – fersk mjølk
lihke - nær
lijkieietnie - simle som overtar kalven til en simle som forlater den
lijniegaalloe - rein med hvitt hode
lissie - tillegg
lovvesjidh - ligge og hvile (om rein)
luahkehte - hun/han/den/det lokker
luajhtasovvedh IV - slippes
luejhtedh I - slippe løs, slippe ut
lutnjestedh - heve, løfte (som snarest)
luvhtie - fra

Luvlie Nåamesjen båtsoesijte - Østre Namdal reinbeitedistrikt
luvliesaemie - lulesame
luvnie - hos
lyövles (attr.) lyövlehke (pred.) - tung
læjhkan - likevel
lâapastidh - melke i hånden og drikke
lâevtedh I - anfalle
lâtnoe - bytte
maadthgietjie - rotende
maadtoeboelve - slektsledd, generasjon
maanabaelie - barndom
man bâeries - hvor gammel
man jijnjem - hvor mye
man âvteste - hvorfor, av hvilken grunn
mannasinie - hvorfor
mearhkodh II - merke (flere kalver)
meatan - med
medtie - omtrent, cirka
meejvedh VI - drive sammen rein
mejugmie - komitativ flertall av 'mij' (hva)
mejnje joem - med et eller annet
meksiehtidh - spise
mestie - ellativform av 'mij' (hva)
miehtjielisnie - bakom, i det fjerne
miehkiegeegke - melkekagge
miehkieliehtie - melkekjørel
mierhke - reinmerke; merke
mierhkegieje - merkesnitt
mierhkeldahkesne - (er) merket
mierhkeldhmiesie - merket reinkalv
mierhkelgovvedh IV - bli merket
mierhkesjidh - merke (reinkalv)
mierhkesjimmie - (kalv)merking
mierhkh tjoehpedh - skjære merker
miesehke - simle med kalv; simleflokken
miesehts - kalvløs
miesie - reinkalv
miesielaehpije - reinsimle som har forlatt kalven sin
mietie - etter
mietske - råtten; august
minngelde - baketter, baktill
minngelesmiesie - hunnkalv
minngesne - etter
minngiegietjie - bakdel; slutt

misse - illativform av 'mij' (hva)
miste - feil
moere - tre; ved
moevjemiesie - mellom hvit og brun reinkalv
mojhteslaakan - forsiktig
mubpelen - for det andre; til den andre (siden)
muvhtene - stundom, undertiden
muvhth - noen, somme
mænngan - etter, etterpå (..)
naarpehke - hugen
naehpie - melkekopp
naskoehthidh - plage, forstyrre
nejpiegieje - merkesnitt
njammedh IV - die, patte
njammeheke* - diebarn; fjorkalv som stadig dier
njieljiejárrehtse - firhjuling
njoeresmierie - lassohold
njuana - tange, nes
njåalodh II - slikke
njåatjoedidh - melke
njåånestahke - lasso som man legger som grime over halsen og rundt mulen på rein
noeledh IV - kle av; knyte opp; løse opp
noerhtese - mot nord, nordover
nöoredh VI - nå, ha tid til å gjøre noe
nåhkedh IV - ta slutt, bli brukt opp, avta
ohtje - liten, litt
ohtsedidh - lete
oktegimsie - alene, for seg selv
olles - så ikke
orrijidh - 1. slå seg ned 2.slutte
ovjuvre - rovdyr
ovmessie - ulike
paahkanidh - komme seg unna, rømme, flykte
pliejhkegaaalloe - rein med hvit prikk i pannen
plienie - blad og stengel (på urter, f.eks. kvanne, turt, kål..); skall (på potet, egg)
provnes - brun
raajan - like til
raanemiesie - den første kalven man ser født det året

raedtehks (attr.), raedtehke (pred) - (rein) som går, holder seg i utkanten av hjorden
raedtie - kant, utkant
raejeste - fra
rahka - ufullstendig kastret reinokse
reagka - ring; lassoring
reegkesligke - høylytt
ruarma - ostemasse, dravle (det som flyter opp når en koker inn myse)
ruffie - juni (røytemåned)
rutjkes (attr.), rutjkehke (pred.) - rødbrun, brun
ryökhedh V - rekke, nå
ryöjnesjidh - gjete
ryöjnesjæjja - gjeter
ryöjredidh - gjøre seg ferdig, gjøre seg reiseklar
råavkedh IV - grynte (om simle og kalv)
råavkedidh - holde på å grynte
råhpahaale - slekt av simler som er flink til å passe på kalven (råhpahaaltoeh) (generasjon etter generasjon)
råhpahaaltoe - reinsimle som er flink til å passe på kalven sin
saah mie sie - hvilken som helst reinkalv
Saanti sijte - Essand reinbeitedistrikt
saejrien - sår
saejrienjaelmien sji dtedh - bli sår i munnen
saelhte hks-aaltoe - salttam simle
sahherdehtedh I - drive rein i flokk
salte - sul (f.eks ostbiter og fett)
seadtoe - fred, ro
sijjie - plass
sijse - inn i
sinsitniem - hverandre (akkusativ)
sisnie - inne i, i
sjaamedh V - samle
sjalkedh III - smelte
sjeavonth - stille
sjihteles - passende, høvelig
sjiere - særskilt
sjædtoe - vekst, plante
sjoövememielhkie - kjernemelk
skaahpoe/ skaahpa - osteform av tre
skreejrehtidh - inspirere

skråavva - kjevle, kjeppel (pinne bundet fast med ullgarnsnorer i munnen på reinkalv for å forhindre den i fra å patte)
skråavvamoere - trepinne i 'skråavva'
skrævviestidh - kjevle rein, sette på 'skråavva'
slajvah(attr.), slajvan (pred.) - dårlig til å kaste lasso
slibnjehke - nyfødt reinkalv (til 4-5 dager etter fødselen)
smarhtjebovtse - rein som er utydelig merket (gjerne ommerket)
smuerie - rein med hvitspraglet hode (hvite flekker fra øyenpartiet og nedover mot nesen), flekkete
smuerienjuenie - rein med hvit(e) flekk(er) på nesen
smædtehke - snar, flink, lur
snuarhte hke - snar i oppfatningen ; flink til å kjenne igjen merker
soehpenje - lasso
soejjegidh - bli utmattet (om reinhjord); bli søvnnig, døsig (f.eks etter å ha spist fisk)
soenehke - lasso laget av sener, senetøm
soenesoehpenje - senelasso
soevese - 'rauke' (ild som en har lagt torv og einer på for at det skal ryke svært, mot myggen)
sovseklovse - søvnnig albinorein
spaa jhte - fort
spæhta - reinbremse
staavra - stang
staereleslaakan mïerhkesjidh - merke tydelig så at det er godt synlig
stealladidh - stelle til
steeredh VI - holde fast
stijlen mietie mïerhkesjidh - merke etter stilen
strientje - streng, ståltråd
stråarkan (pred.) - urolig, engstelig
stuara - turist, bymenneske, «storing»
sturredh VI - forstyrre
stååresjidh - stå seg, holde seg
suahpa - reinsimle som forlater kalven sin
suehpede - kalvingstiden; mai
suehpedeaelie - kalvingstiden, tiden da

flest kalver blir født
suehpedslaante - kalvingsland
suehpiedahke - kalvingstiden; mai
suehpiedidh - å kalve
suehpiedimmielaante - kalvingsland
Svahken sĳite - Elgå reinbeitedistrikt
sæjlodh II - bli trett, sliten
sööhpedh VI - 1.kalve, 2. kaste kalven/abor-
tere 3. renne skoband
sööhpelgidh - bli født (om reinkalv)
söökesmielhkie – tykkmelk
såahpodh II - kalve (om flere simler)
säärhta - svart; mørkebrun rein uten lysere
flekker
sækie - bjørk
sæmies lehkesne - på noen plasser
såvroe - surmelk
såvsoeh (attr.) såvsan (pred.) - søvning
såågkese - kaffe
sååjhtedh V - treffe til å (gjøre noe), (tilfel-
digvis) komme til å (gjøre noe)
sååkehke (pred.), söökes (attr.) - tykk, tykk-
flytende
tjaajanidh - komme galt ut, forville seg, gå
seg vill
tjaalkedh IV - bli større, kraftigere (om rein-
kalv)
tjaalkemiesie - når kalven blir sterkere og
orker å følge simla; kalv som er sterk nok til å
settes i gjerde
tjaetsiefaamoevierhke - vannkraftverk
tjaktjegiesie - sensommer
tjarki - hardt, sterkt, iherdig
tjastemielhkie – reinmelk melket i kopp
med ren snø
tjeahpoehbrihka - halsbrikke
tjearma - fjorkalv som følger og ev dier simla
tjeehpes (attr.), tjååhpehke (pred.) - svart
tjeekedh IV - romme
tjiehtedh IV - måtte
tjiekedidh - gjemme seg
tjielkejovje - hvit rein
tjietsie - fars yngre bror
tjihtese - dikt
tjijhkerdidh - se i kikkert
tjimkesligke - ordentlig

tjirkedh VI - forsikre; våge seg til
tjoejhke - mygg
tjohtjedh V - hige etter, strebe etter
tjorme - fjorkalv
tjuavkeds (attr.), tjuavkede (pred.) - lys
tjuejkeles - lett synlig, lett å kjenne igjen
(om reinmerke)
tjööngghkedh VI - samle, sanke, plukke
tjööngghkesovvedh - bli samlet
tjöörvestidh - rope èn gang
tjööse - rein som har hvit snute el. litt hvit-
flekkt hode; lys; gråblakk rein
tjåanghkenidh - samle seg
tjåaroejovje - lys rein med hvite hårspisser
tjåervie - horn
traagkadalledh IV - bli trang, bli trangere
tseakedh I - ha inn, drive; putte, stikke inn (..)
tseahkamoere - trebit som man skjærer et
hakk i for hver kalv man har merket
tseahkodh II - skjære hakk i tseahkamoere;
skjære, klippe hakk i; hårstreke rein
tseegkedh VI - sette opp, reise opp; bygge;
sette på
tsevstedh I - styre reinen i en bestemt ret-
ning
tsoevtse - snøbre, snøskavvel
urriesmiesie - hannkalv
vaalmestidh - legge lassoen over den ene
skulderen og under den andre armen
vaarah - farer
vaarjelidh - forsvare, beskytte
vaenie - lite, som det er knapt om
valkedhokse - stor åpning i reingjerde der
reinen drives inn/ut
valkesidh - begynne å fare i en retning (om
rein)
varki - fort; tidlig;straks (..)
veadta - rottåg
veahkesalledh IV - hjelpes ad
veedtjedh IV - hente
veele - vel, godt, nøye, nøyaktig
velkiehtidh - plutselig sette seg i bevegelse
(om reinflokk), plutselig dra ut av reingjerde
vieditedh I - tjøre, binde fast
viethmoere - tre til å tjøre til
vieditiesoehpenje - lasso flettet av rottæger

viehkievierhtie - hjelpemiddel
viengkesmäärøe - et bein i foten på rein
vierrebe - værre
viertiestidh - sammenligne
viesjies - svak
voeje - smør; fett
voerhtje - april; kråke
voessjedh IV - koke
voestes iereste - for det første, først og fremst
vuartasjidh - se på, betrakte; se etter
vuasta - ost
vuejiehtidh - drive rein et bestemt sted
vuekie - skikk; bruk; måte (..)
vuertiemisnie - (er) i vente
væjkeles (attr.), væjkele (pred.) - flink
vööste - mot
våarome - grunnlag; bunnstykke
vååjnedh V - synes, sees, se ut (som)
våålese - ned, nedover
åadtjelidh - kaste inn (rein i en fart)
åadtjestidh - kaste inn med lasso, fange inn (èn rein)
åarjeldhbïegke - sønnavind
åejviemierhke - hovedmerke
ånnanidh - bli mindre
åtnalgidh - bli brukt
åvtelde - forfra, på fremsiden
åvtesne - 1. tidligere, før i tiden 2. foran, i veien for
åådtjedidh - (holde på) å kaste lasso
åådtjedæjja - lassokaster

Gaaltijh

Tjaaleldh gaaltijh:

Andersson, Olle: Den sista rajden. Samer berättar om livet förr. Jamtli förlag, 2000.

Bergsland, Knut & Magga, Lajla Mattson: Åarjelsaemien-daaroen baakoegærja. Samisk utdanningsråd, Idut 1993.

Bergsland, Knut: Gåebrehki soptsesh. Røros-samiske tekster. Ella Holm Bull, 2. utgave. Universitetsforlaget, 1987.

Bergsland, Knut: Røros-samiske tekster, 1943. Petteresen Ove (red.) 3. utgave. Norsk Folkemuseum, 1992.

Braseth, Leif : Samer sør for midnattssola. Sørsamenes historie, kultur og levemåte. Fagbookforlaget: 2014.

Bull, Ella Holm & Bergsland, Knut: Lohkede saemien. Universitetsforlaget, 1974.

Bull, Ella Holm: Dejpeladtje muvthh vätnoeh jih vuekieh. Samernas utbildningscentrum og Idut, 2001.

Fjellheim, Sverre: Gåebrien sijte - en sameby i Rørostraktene. S.Fjellheim, 2012.

Fjellheim, Sverre: Samer i Rørostraktene. S.Fjellheim, 1999.

Hasselbrink, Gustav: Südlappisches Wörterbuch, band I, Dialekt- och folkminnearkivet. Uppsala, 1981

Hasselbrink, Gustav: Südlappisches Wörterbuch, band II, Dialekt- och folkminnearkivet. Uppsala, 1983

Hasselbrink, Gustav: Südlappisches Wörterbuch, band III, Dialekt- och folkminnearkivet. Uppsala, 1985

Jilker, Gustaf (red.): Sydsamiskt mathantverk i tradition och nutid. Rapport frå Interregprosjekt: Söka gammalt- skapa nytt. Ansvarlig utgiver: Eldrimner - nationellt resurscentrum för mathantverk.

Magga, Lajla Mattson: Norsk-sydsamisk ordbok/ Daaroen- åarjelsaemien baakoegærja. Idut, 2009.

Utsi, Gun Margret: Bovtsen guelmieh. Lena Kappfjell (red.) ČálliidLágádus, 2010.

Aajege: Mierhkh. Fjellheim Marit (red.), 2011.

Njaalmeldh bievnijh:

Mijjeh sijhtebe aaj gijhtedh mijjen njaalmeldh bievnijh:

Aanta Renander (Trollhiejmen sijte)

Ailin Danielsen (Svahken sijte)

Aina Kristine Kant (Trollhiejmen sijte)

Anna Nordfjell (Gåebrien sijte)

Aslak Brandsfjell (Saanti sijte)

Irja Lucie Danielsen (Svahken sijte)

John Jonassen (Svahken sijte)

Jon Brækkfjell (Gåebrien sijte)

Laila Marielle Bergstrøm (Saanti sijte)

Laila Haugom Nordfjell (Gåebrien sijte)

Magnar Nordfjell (Gåebrien sijte)

Simon Danielsen (Saanti sijte)

Sol Angelica Kråik Bergstrøm (Saanti Sijte)

Thomas Anta Kant (Trollhiejmen sijte)

Aajege
Saemien gieles- jìh maahtoejarnge

Tjaelije: Sissel Jåma
Guvvieh jìh illustrasjovnh gusnie ij naan jeatjah nomme:
Sissel Jåma

Påasteadresse:	Guessieadresse:
Postboks 301	Sundveien 12
7361 Røros	7374 Røros

Tlf. 72 81 12 66